

Figyelemre méltó, hogy a Nagytatársánchoz, a Zsibrik-dombhoz hasonlóan ez a lelőhely is egy (ős)folyó mellett fekszik, melynek vonulata az 1953. évi felvételen igen jól látszik. Ugyanakkor az említett lelőhelyek biztosan őskoriak (bronzkoriak). Bár a korszakoláshoz a néhány őskori cserép nem elegendő, nagy valószínűséggel a Lagzi-dűlőben fellelt földvár is őskori, s talán bronzkori.

A leletanyagot az orosházi Szántó Kovács Múzeum régészeti gyűjteményében helyeztük el.

Munkatárs: Lichtenstein László.

RÓZSA ZOLTÁN

247. Merenye, Nagy-ároktól É-ra

(Somogy megye) R, B, Á

A 2008. május 7-től nyilvántartott régészeti lelőhelyen a 2006-ban kiásott szennyvízárok mellett húzott új árok szakfelülete során 8 régészeti jelenséget figyeltünk meg. 2008. május 7. és május 30. között elvégeztük a megelőző régészeti feltárást.

A lelőhely a mai külterületi határok alapján Somogyaszaló É-i hátarában, az Orci-patak Ny-i oldalán, az Orci-patakba torkolló Nagy-ároktól mintegy 200 m-re É-ra, a Mernye–Somogyaszaló–Antalmajor közötti dűlőút két oldalán, homokos talajú domboldalon helyezkedik el. A dűlőút mentén, annak Ny-i oldalán, az átlag 80 cm széles közműárokkal mintegy 150–180 m szakaszon érintett lelőhelyen 25 m hosszú szakaszon figyeltük meg 7 régészeti objektum foltját, a mai felszíntől 80–40 cm mélységben. Egy további objektum ezektől mintegy 30 m-re D-re került elő. További két objektumot a fentiek feltárása során különítettünk el. A szakfelület során 3 árokszakasz, 3 verem és 2 csontvázas sír, ezek bontása, illetve a rábontás során 1 további csontvázas és 1 hamvasztásos sír került elő.

A legkorábbi objektumok (2 kerek, erősen kiöblösödő méhkas alakú verem) a *késő rézkori* badeni kultúra bolerázi fázisához tartozik. Mindkét veremből nagyobb mennyiségű kerámiatöredék, kevesebb állatcsont került elő, mindkettőben vastag, hamus réteget figyeltünk meg. A harmadik, a fentiekhez hasonló veremből néhány jellegtelen őskori kerámiatöredék került elő.

Az egyik csontvázas sír rábontása során került elő egy *középső bronzkori*, a dunántúli mészbetétes kultúrához tartozó szórt hamvas temetkezés.

A K–Ny irányú ovális sírgödörben 14 edényt találtunk, közöttük állatcsontokkal. A sír közvetlenül a gyökerekkel átjárt humuszréteg alól, a vékony vörös erdőtalajba ásva került elő, sírgödre meglehetősen rosszul megfigyelhető volt; DK-i részét a 6. objektum ásása során megbolygatták, több kerámiatöredék került elő annak betöltéséből.

A feltárt három, Ny–K-i irányú árokszakasz közül mindössze a többi objektumtól 30 m-re elhelyezkedő 8. objektumban volt leletanyag: néhány apró, jellegtelen kerámiatöredék mellett egy nagyobb, korongolt, római jellegű oldaltöredék.

A feltárt 3 csontvázas sír közül kettő DNy–ÉK-i tájolású, egymástól 1,5 m-re került elő. Az egy kora Árpád-kori soros temető részét képező síroktól D-re, a felszínen koponyadarabokat találtam, ami alapján bizonyos, hogy a 2006-os árokkal több sírt is megbolygathattak. A fenti temetkezésektől 5 m-rel É-ra, a 3. objektum bontása során egy, a többivel ellentétes, K–Ny tájolású sír került elő, amelyet a 2006-os árokkal combközéptől felfelé szétdúltak. Melléklet csak a 6. számú sírban fekvő kislány(?) mellett volt: 1 ezüstgyűrű az állatjarrattal bolygatott jobb alkar mellett, 1 ezüstlemez a bal kulcsont fölött, valamint legalább 2 hajkarika a koponya jobb oldalán, szervesanyag-maradványokkal.

SKRIBA PÉTER

248. Mezőkovácsháza, Kis-Ádáz-dűlő

(Békés megye) B

2008. április 23-án helyszíni szemlét végeztünk a Maros hordalékkúpjain található bronzkori földvárak területén. A légi fotón jól látszó földvárat igen sokáig kerestük. A dűlőtől D-re, illetve az É-i rész Ny-i felén, frissen vetett kukorica volt. A sánc nagyon lekopott, de nyomon követhető. A dűlő és a sánc találkozásánál, a dűlő É-i oldalán 1 bronzkori(?) edénytöredéket találtunk.

Munkatárs: Lichtenstein László.

RÓZSA ZOLTÁN

249. Mezőnagy Mihály határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U, B, LT, Sza, Á, I

A miskolci Herman Ottó Múzeum 2008. augusztus–október folyamán megelőző feltárásokat folytatott Mezőnagy Mihály–Nagyecsér térségében. A terület a Bükki Nemzeti Park Borsodi Mezőség Tájvédelmi Körzetében helyezkedik el, ahol a BNP a Tűzök LIFE (madárvédelmi program) keretében a tanyákat összekötő légvezetékeket földkábelbe helyezték. A kivitelezési nyomvonal 11,8 km hosszú, ahol az előzetes örökségvédelmi hatástanulmány során 4 fix és 11 potenciális régészeti lelőhelyet határoltunk le. Négy helyszínen végeztünk közvetlen megelőző feltárást, illetve a kábelárok ásásához kapcsolódóan a potenciális lelőhelyeken túl a teljes nyomvonalon folyamatos régészeti megfigyelést végeztünk. Ez utóbbi során 5 helyszínen figyeltünk meg régészeti jelenséget, melyeket megelőző feltárással fel is tártunk. Mindegyik kutatás során 1,5 m szélességben humuszoltunk, de a régészeti objektumnál a humuszolási sávot a teljes objektum szélességében kibővíthettük.

Batúz-tanya: A vezeték nyomvonalának ellenőrzése során a Batúz-tanya közelében egy gödör metszetét fedeztük fel a kiásott árokban. Erre rábontva egy nagyméretű, méhkas alakú gödröt találtunk. Betöltésében meglehetősen sok, apró paticstöredéket leltünk, korhatározó lelet azonban nem került elő.

Farkas-tanya D: A 65 m kábelárok régészeti megfigyelése során néhány objektum foltját észleltük a

metszetfalban. Két árkot, egy gödörkomplexumot és egy gödröt azonosítottunk, mindegyike újkori eredetű.

Kisgólyás-dűlő Ny: 2008. szeptember 4–10. között a lelőhelyen a nyomvonalat 425 m hosszan kutattuk és 9 objektumot találtunk. Közülük 4 cölöplyuk volt, amelyek, bár egymás közelében helyezkedtek el, nem rajzoltak ki épületalaprészletet. A cölöplyukakból nem került elő leletanyag, így korukat nem tudtuk megállapítani. Kibontottunk továbbá egy U keresztmetszetű árkot is, amelynek korára ugyancsak nem derült fény.

Nagyméretű, méhkas alakú gödröt, valamint egy további nagyméretű objektumot, valószínűleg víznyerő gödröt bontottunk ki, melyeket a belőlük napvilágot látott leletanyag alapján császárkorinak határozhatunk meg.

Kiemelkedő jelentőségű egy késő bronzkori, nagyméretű, turbántekercses urna, amelyet teljes épségben leltünk meg.

Nagyecsér D: 2008. augusztus 13–19. között a nyomvonalat 300 m hosszan kutattuk. A vezeték nyomvonalába 6 objektum esett, közülük 5 cölöplyuk volt. Korukat – leletek hiányában – nem állapíthattuk meg. A területen mindössze egy nagyobb objektum látott napvilágot. Ez egy lekerekített négyszög alakú ház volt, melynek bejárata DNy-on helyezkedett el. A ház alja teknős, oldalfalai rézsűsek voltak. Tájolása ÉK–DNy-i volt. A házban hat cölöplyukat bontottunk ki, tűzhelyet, vagy kemencét azonban nem találtunk. A feltárás során meglehetősen sok állatcsont, cseréptöredék, kovapenge került elő. Az É-i fal közepe táján pedig egy nagyobb edény több töredékére bukkantunk. A ház 4×4 m-es nagyságú, a lehumuszolt felszín alá 20 cm-re mélyült. A leletek alapján a házat bronzkorinak határozhatjuk meg.

Nagyecsér É: 2008. augusztus 4. és október 31. között végeztük a kutatást 450 m nyomvonalon. A lelőhelyet az örökségvédelmi hatástanulmány terepbejárása során nagy intenzitású felszíni leletsűrűsödés jelezte; három oldalról egy széles vízfolyással védett és övezett. A lelőhely D-i, vízfolyáshoz közelebbi szakasza nagyon intenzíven használt, északabbra az objektumok feltárásuk fokozatosan ritkultak. Összesen 180 régészeti jelenséget tártunk fel, ezek zömmel szarmata települési objektumok voltak, kisebb hányadában szarmata, valamint középső bronzkor végi temetkezések. Öt szarmata veremházat találtunk, ezek közül különösen érdekes egy karószervezetes nagyméretű, feltehetően többszortatú, tapasztott padlójú ház. A házakhoz kapcsolódóan nagyszámú tárolóvermet találtunk, valamint 3 füstölőkürtöt. A keskeny nyomvonal ellenére jelentős a kürtők száma – ez nagyméretű településre utalhat, ahol nagyobb arányú élelmiszertartósításra volt igény. A nyomvonalon egy kutat tártunk fel, melynek az alján (a feltörő talajvízben) több, közel ép edényre bukkantunk. A szarmata település ÉK-i szélén négy Ny–K-i tájolású csontvázas temetkezést találtunk, ebből három erősen rabolt és bolygatott volt, míg a negyedik teljesen ép. Ez utóbbiban egy, a ház bal oldalára helyezett vaskardra, valamint a

medencére helyezett vastárgyra bukkantunk, melyeket in situ szedtünk fel. A fej mellé helyezett italmellékletes edény is teljesen épen került elő.

A lelőhely másik időhorizontja a középső bronzkor vége késő bronzkor eleje, amelynek csak temetkezési objektumait találtuk meg. Két körárkos, Ny–K-i tájolású sír volt, melyek közül az egyik teljesen rabolt volt, míg a másik csak részlegesen, benne zsugorított helyzetben fiatal férfi feküdt, akinek edényeit és lándzsáját a rablók nem vették észre. A körárkos temetkezések mellé további két gyereksírt ástak az árkon belül, de ezek részben raboltak, részben pedig a magas fekvésük miatt teljesen elpusztultak a mezőgazdasági művelés során, így csak a sekély sírgödruk volt feltárható. A körárkon belül, valamint közvetlen mellette több urnás temetkezésre is bukkantunk. Ez a csoport feltehetőleg néhány évvel, vagy évtizeddel később temetkezett ide, amikor még a körárkos sírok helye látható és ismert volt, mint temetkezési hely.

A lelőhely kiterjedését közel lehatárolhatjuk, három oldalról az említett vízfolyás határolja, negyedik határa a nyomvonal kutatása során vált ismertté. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy a vízfolyástól D-re, Nagyecsér falu helye enyhe magaslatán szintén nagy intenzitású felszíni leletsűrűsödés utal császárkori lelőhely léteire, illetve a lelőhelyünk folytatására.

Nagygólyás-tanya: A kábelárok régészeti megfigyelése során egy cölöplyukas ház, valamint a kemencéjének metszetét észleltük, melyről kiderült, hogy egy ÉNy–DK-i Árpád-kori ház, 3×3 m-es négyszög alakú, ágasfás-szelemenés szerkezetű. Egyik fő oszlophelye előkerült, a másik valószínűleg az árok ásásakor pusztult el. További négy oszlop-, illetve cölöphelyre is bukkantunk a házgödör szélén. Az ÉNy-i oldalához, a házon kívülről csatlakozott a kerek többszörösen megújított platnijú, de cseréptapasztás nélküli kemencéje. A ház és kemence betöltéséből kiszámú 12. sz. végi, 13. sz. eleji kerámiaanyagot gyűjtöttünk. Egyéb régészeti jelenséget nem tapasztaltunk ezen a nyomvonalszakaszon. A csekély objektumszám alapján a feltárt házat egy Árpád-kori prédiális település részének tarthatjuk.

Nagyház-tanya: A kábelárok régészeti megfigyelése során egy nagyméretű foltot észleltünk a metszetfalban, mely kevés paticcsal volt keverve. Egy 5,2×3 m-es Ny–K-i tájolású téglalap alakú házat tártunk fel, kelta kerámiával keltezve. Ágasfás-szelemenés szerkezetre utal a házgödör két rövidebbik oldalában megtalált oszlophely. Az épületet egy nagyobb gödörkomplexum betöltésébe ásták, melyhez a ház D-i hosszanti oldala csatlakozott. A környéken felszíni leletanyagot nem tudtunk gyűjteni. Magányos, vagy igen ritkán lakott kelta kori településről lehet szó, hiszen a nyomvonal ezen szakaszán további objektumokra nem bukkantunk.

Nagy-tanya K: 2008. szeptember 29. és október 1. között 190 m hosszan kutattuk a nyomvonalat. Egy császárkori településhez tartozó objektumcsoport, valamint 3 bronzkori, 1 újkori és 1 bizonytalan korú árok részleteit

tárhattuk fel a 1,5 m széles, illetve az objektumoknál rábontásokkal szélesített nyomvonalszakaszon. A császárkori objektumok közül l árok részlet volt, míg a többi tárológödör. A leletanyag meglehetősen szegényes, zömében kerámia, és néhány állatcsont. A császárkori objektumokban több terra sigillata is előkerült.

Salamon-tanya: 2008. augusztus 15. és október 21. között 860 m hosszan kutattuk a nyomvonalat. A munka során 66 objektumot tártunk fel, melyek két csoportban, egymástól 200–250 m-re helyezkedtek el. A vezeték árka átvágott egy a környezetéből kissé kiemelkedő dombot, melynek aljában mocsaras, vizenyős terület helyezkedett el. A feltárt objektumok nagy többsége két korszakból, a neolitikumból, illetve a római császárkorból származott. Kibontottunk továbbá két árok részletet is, amelyek nagy valószínűséggel újkoriak voltak, és vízelvezetésre szolgáltak. Az objektumok legnagyobb része méhkas alakú, illetve tölcséres szájú gödör volt, belőlük állatcsonton, cseréptöredéken kívül obszidián- és kovaszilánkok, csi-szolt kőbaltatöredékek, patics látott napvilágot.

Kiemelkedő jelentőségű egy nagyméretű kút, amelynek agyaggal betapasztott vesszőfonatból álló szerkezete volt. A kutat a belőle előkerült leletek (bekarcolt díszű, inkrusztált cseréptöredékek, obszidián- és kovaszilánkok) alapján a bükki kultúrába tartozónak határozhatjuk meg. A császárkori leletek közül egy kemencét, valamint egy kerek gödörhöz kapcsolódó, erősen kiégett kürtöt emelhetünk ki. Ez utóbbi rendeltetése egyelőre nem tisztázott.

Munkatársak: Gál-Mlakár Viktor, Horváth Antónia, Nagy Zoltán ásatási technikusok.

SZÖRÉNYI GÁBOR ANDRÁS – WOLF MÁRIA – SIMON LÁSZLÓ

250. Mihályi, Dőry-kastély

(Győr-Moson-Sopron megye) Kú

2008 tavaszán lehetőség nyílt a 2006-han elvégzett régészeti kutatás folytatására a kastély területén és környezetében. A kutatást részben az NKA-tól nyert pályázati pénz fedezte. Az épület belső tereiben és az épület közvetlen környezetében, illetve a kastélyhoz tartozó parkban dolgoztunk. Az előkerült részletek alapján a kastély építéstörténetéről és környezetének alakításáról az alábbiak mondhatók el.

A kastély legkorábbi periódusát az az árok és a hozzá tartozó palánkfal maradványa adja, amelyet a K-i homlokzat előtt tártunk fel 2006-ban és 2008-ban. Az árkot abban a fekete faszenes rétegben alakították ki, amely az épületet K felől övezve az épület alatt D-i és Ny-i irányban fokozatosan lejtve helyezkedik el. A fekete faszenes réteg felszínén az épület ÉK-i felén 14. századi kerámiával (cserépbogrács is) datálható településnyom került el. Az árokhoz és a palánkhoz tartozó épített szerkezet konkrét nyomaira a kutatás során mindeddig nem bukkantunk. Az azonban bizonyos, hogy az egykor itt állt objektum jelentősen kisebb helyen feküdt, mint a későbbi épületek. A fekete faszenes rétegből a

kastélyudvar K-i felében – a kivitelezés során felszedett betonraljzat alól – előkerült finom üvegtöredék és a jó minőségű kerámia – a palánk és árok meglelte mellett – arra utal, hogy itt nemesi lakhely állhatott.

A kastély következő periódusának kiépülését közvetlenül megelőzi egy nagyméretű tereprendezés, melynek során vastag agygréteget terítettek el úgy, hogy a terület K-i felében e planírozásba nagy mennyiségű égett paticsot tartalmazó kevert betöltés is belekerült. Ez utóbbi az előző periódushoz tartozó épületek omladéka. A sárga agygrétegbe vágta bele azokat a később visszabontott épületeket, melyek maradványai a kastély földszintjén Ny-on és K-en egyaránt előkerültek. A sárga agygrétegből 15. sz. végi kerámia került elő. A második periódushoz tartozó épületeket részben beépítették a harmadik periódus négy saroktornyos kiépítésébe. A további kutatásnak kell tisztázni, hogy a második periódus milyen kiterjedésű.

Az épület harmadik periódusa során a korábbi téglafalakat felhasználva épült fel a négy saroktornyos erődített udvarház. Az épület É-i és K-i oldalán ekkor új árkot alakítottak ki, melynek vonalát feltártuk. A DK-i saroktorny vágta a legelső periódushoz tartozó fekete-faszenes rétegben kialakított árkot. A jelenlegi kerítőfalon belül elhelyezkedő épületegyüttes alaprajzi rendszere azonban még eltért a jelenlegitől. A Niczky-szárny alatt egy a mainál egy traktusnyival É felé szélesebb épület állt, a D-i szárny, ha ekkor már megépült, jóval keskenyebb volt a mainál. Az egykori épületek pontos meghatározásához azonban további kutatásra van szükség.

A további periodizációk meghatározása már nagyrészt a Sarkadi Márton (KÖH) által végzett falkutatás feladata. Datáló jelentőségű azonban, hogy amikor a 18. sz. első harmadában a vár körüli árkot betöltötték és szabályozták a Kis Rábát – kialakítva jelenlegi folyását – a betöltésbe nagy mennyiségű 16–17. századi zöldmáz kályhacsempe került, melyek közvetlen párhuzama Sopronban található.

Az épület közvetlen környezetében a K-i homlokzat előtt feltártuk az 1945-ig használt kerti út kavicsos felszínét. Az út vonala megegyezik egy 1945 előtti archív fotón látható úttal. A kert területén a kastélytól D-re nyitott árkokban nem találtuk nyomát kerti útnak. Ezen a területen viszonylag nagy felületen a felszín alatti 40–50 cm-ig modern, 1970 körüli feltöltés található.

A Kis Rába K-i partján a park D-i végén egy a 19. sz. első felében épült és 1945 után elbontott istálló épületét tártuk fel.

A Kis Rába Ny-i partján összességében megtaláltuk a második katonai felmérésen és egy 1907-es kataszteri térképen ábrázolt kertek útjait. A második katonai térképen ábrázolt, a folyó Ny-i partján álló épületnek csak útalapként elplanírozott maradványát tártuk fel. Az 1907-es kataszteri térképen ábrázolt kert a Dőry-családhoz köthetjük. A Dőryek az 1860-as években vásárolták meg a kastélyt és ezt követően alakították ki díszkertjüket.

KOPPÁNY ANDRÁS – THÚRY LÁSZLÓ